

Schadelijke Insekten in 1972

door

G. VAN ROSSEM, C. F. VAN DE BUND en H. C. BURGER

Plantenziektenkundige Dienst, Wageningen

Het werk op de Entomologische Afdeling van de Plantenziektenkundige Dienst wordt altijd in sterke mate beïnvloed door het weer. Dit is door ons al vaak vermeld en voor een belangrijk deel ten gevolge daarvan heeft elk jaar wel zijn karakteristieke plagen of insekten, die door hun talrijkheid de aandacht trekken.

Van het weer kan worden gezegd, dat we een zeer zachte winter hebben gehad en een warme maand maart, terwijl de rest van het voorjaar koud was en de zomer aan de koele kant.

Het koude weer in april had tot gevolg dat op vele plaatsen belangrijke schade werd ondervonden van de springstaart *Onychiurus armatus* (Tullb.) in ontkiemend bietenzaad en de jonge plantjes hiervan. In een groot aantal gevallen moest opnieuw worden gezaaid. Wij hebben er al eerder op gewezen dat in de bietenteelt het optreden van springstaarten in toenemende mate wordt waargenomen. Vroeger kwam dit niet veel voor doordat er breedwerpig en dik werd gezaaid en er bovendien veel onkruid opkwam. Dit toenemende schadelijk optreden hangt in hoofdzaak samen met de ontwikkeling van arbeidsbesparende teeltmethoden, die er toe leiden dat de flora en fauna van de akkers steeds armer en eenzijdiger worden. Bij koud weer in het voorjaar kunnen de springstaarten nu door stagnatie in de groei van het gewas de plantjes in ernstige mate aantasten (VAN ROSSEM et al., 1966).

Ook was er plaatselijk aanzienlijke schade in spinazie door bovengenoemde springstaart.

Als gevolg van de zachte winter kon dit jaar de groene sparreluis, *Elatobium abietinum* (Wlk.) massaal optreden. De gewone fijnspar, *Picea abies*, heeft over het algemeen niet of weinig van de aantasting door deze bladluis te lijden, maar sitkaspar en blauwspar zijn hiervoor zeer gevoelig en laten hun naalden vallen, waardoor de bomen ernstige schade lijden en in veel gevallen afsterven.

Een ander aspekt van ons werk is dat we in toenemende mate worden geconfronteerd met insekten en mijten, die door importen op grote schaal en ook door het toenemende internationale verkeer ongemerkt en onopzettelijk ons land binnenkomen. Ook al doordat onze inspekterende ambtenaren de instructie hebben scherp op ziekten en plagen van geïmporteerde gewassen te letten, neemt het aantal inzendingen dat hierop betrekking heeft aanzienlijk toe. Al reeds lang worden allerlei houtige gewassen aan inspectie onderworpen en preventief begast. Ook worden vruchten uit Zuid-Europa, in het bijzonder pruimen, perziken en abrikozen scherp gecontroleerd. Dat dit het een en ander oplevert aan ongewenste insekten is wel duidelijk. Zo zijn dit seizoen bv. 16 maal San José schildluizen, *Quadraspidiotus perniciosus* (Comst.), 17 maal rupsen van *Laspeyresia (molesta)* Busck.) soorten en 7 maal rupsen van de perzikboorder, *Anarsia lineatella* Zell. in verschillende vruchtenimporten uit verscheidene Zuid-Europese landen onderschept.

Het gevaar dat dergelijke importzendingen kan opleveren blijkt ook nog uit enkele voorbeelden die in het vervolg van dit verslag zullen worden besproken.

DIPTERA: ITONIDIDAE

Te Breskens werd op *Crataegus* een aantasting van de galmug *Thomasiniana crataegi* Barnes aangetroffen. De determinatie werd bevestigd door W. NIJVELDT. De larven leven onder de schors van meidoorn, nadat eerst bastverwondingen zijn ontstaan. Deze soort is nieuw voor Nederland. In Engeland komt deze galmug algemeen voor, ook is hij van Duitsland sinds 1959 bekend (KÜTHE und KRÄMER, 1959). Deze aantasting is vooral te verwachten in geknipte hagen, aangezien door het snoeien talrijke bastverwondingen ontstaan. Hoewel jonge takken als gevolg van deze aantasting kunnen afsterven, is de schade in tuinen en parken over het algemeen toch van weinig of geen betekenis.

COLEOPTERA: CURCULIONIDAE

Aan *Betula* enten in een kas te Zeist ontstond schade door een snuitkever behorend tot de soort *Barypithes pellucidus* Boh. De stengels en bladeren werden aangetast. Deze snuitkever is vooral in het zuiden van ons land tamelijk gewoon. Hij veroorzaakt soms schade aan verschillende naald- en loofhoutsoorten. De schade bestaat uit vretterij aan de bast, maar ook wel aan andere delen van de plant. Schade in kassen is wel eens eerder geconstateerd (VAN POETEREN, 1941). Mogelijk zijn de kevertjes in de kas gekomen met bosgrond of strooisel.

SCOLYTIDAE

Op de zolder van een woonhuis te 's-Gravenhage werden regelmatig kevertjes gevonden. Het bleken bastkevers te zijn, die wij determineerden als *Dactyloctenyes longicollis* (Woll.) (= *D. uyttenboogaarti* Egg.). Deze bastkever ontwikkelt zich in de zaden van *Phoenix canariensis*. Ook in andere *Phoenix*-soorten komt hij voor. Oorspronkelijk is deze soort afkomstig van de Canarische Eilanden, maar komt thans waarschijnlijk ook in Zuid-Frankrijk en in andere landen rondom de Middellandse Zee voor (WICHMANN, 1955). Het was niet duidelijk waarom deze kevers in dit huis optraden. Wellicht is het mogelijk dat er dadels (*Phoenix dactylifera*) in huis zijn geweest, waarin deze kevers zich hebben kunnen ontwikkelen.

LEPIDOPTERA: NOCTUIDAE

Een insect dat de laatste jaren verscheidene malen is onderschept is de soort *Spodoptera littoralis* (Boisd.). De rupsen van deze zeer schadelijke en vraatzuchtige Noctuide vonden wij dit jaar in een importzending van Japanse *Gymnocalycium mihanovichii*. Ook ontvingen wij paprikavruchten afkomstig uit Ethiopië, waarin deze rupsen voorkwamen. De rupsen kunnen in kassen aan allerlei planten werkelijk enorme schade aanrichten.

TORTRICIDAE

Op snijbloemen van anjers geïmporteerd uit San Remo (Italië) en Tunesië werden rupsen van de anjermot, *Cacoecimorpha pronubana* (Hb.) gevonden. Deze polyfage soort is schadelijk in anjers; zij heeft zich tot dusver niet in onze kassen gevestigd.

Op Oleander, geïmporteerd uit Spanje, werd de bladroller *Philedone gerningana* (Den. et Schiff.) gevonden. Hoewel deze soort een wijde verspreiding in Europa

heeft, hebben wij haar nog nooit eerder gevonden. Ook Nederland behoort tot het verspreidingsgebied, maar het voorkomen hier wordt als niet algemeen opgegeven (BENTINCK en DIAKONOFF, 1968).

GELECHIIDAE

In Griekse aardappelen werden rupsen van de aardappelmot, *Gnorimoschema (Phthorimaea) operculella* (Zell.) gevonden. De rupsen mineren in de knollen van aardappel en kunnen bij hoge temperaturen veel schade aanrichten. In ons land is de temperatuur gemiddeld te laag voor deze mot om zich in stand te kunnen houden. Het optreden van de aardappelmot in ons land vermeldden wij reeds eerder (VAN ROSSEM et al., 1960).

LYONETIIDAE

Vorig jaar (VAN ROSSEM et al., 1972) vermeldden wij de import van *Strelitzia* uit de Canarische Eilanden die in hevige mate werd aangetast door *Opogona sacchari* (Bojer) (*subcervinella* (Walker)). Dit jaar trad een belangrijke plaag van deze soort op in een kwekerij te Waddinxveen, waarbij grote schade werd aangericht. Er werden hier allerlei cactussoorten (o.a. *Astrophytum* sp.), alsmede verschillende Euphorbiaceeën aangetast. De rupsen bleken in staat te zijn de cactussen inwendig geheel te vernielen. Met behulp van de imagines die wij opkweekten kon thans met zekerheid worden vastgesteld dat wij met bovengenoemde soort te doen hadden. Door HEUNGENS en VAN DAELE (1969) wordt *O. sacchari* vermeld van Gent, waar hij aanzienlijke schade veroorzaakte in *Sansevieria*, die als stekken uit de Canarische Eilanden werden geïmporteerd. In Denemarken werd deze soort reeds jaren geleden in geïmporteerde bananen gevonden. De rupsen konden daar met allerlei cultuurplanten (o.a. sla) worden opgekweekt (WOLFF, 1953). Voor zover wij kunnen nagaan is de eerste vondst in Europa vermeld door DURRANT (1923): het betrof hier een enkel exemplaar van een vlinder die binnenshuis was gevonden te Margate in England. Zoals ook blijkt uit onze ervaringen gaat het om een zeer gevaarlijk insect voor allerlei kasculturen en het lijkt wel waarschijnlijk dat de rupsen allerlei vlezige gewassen zullen kunnen aantasten. Er is dan ook dringend geadviseerd aan de kweker deze insecten uit te roeien en voorlopig geen materiaal uit de besmette kas over de afnemers te verspreiden.

YPONOMEUTIDAE

In Putte (N.Br.) en Zundert (N.Br.) werd een hevige aantasting op *Thuja occidentalis* gevonden, veroorzaakt door een mineermot. Er werden motjes uit het materiaal opgekweekt, die wij wisten te determineren tot op het geslacht *Argyresthia*. Het bleek ons dat het geen bekende inheemse soort was; dr. A. DIAKONOFF bevestigde dit. Bij verder onderzoek aan de hand van een monografie van FRIESE (1969) bleek geen der bekende Europese soorten met de door ons uitgekweekte exemplaren overeen te komen. Met behulp van een publikatie van SILVER (1957) determineerden wij de vlindertjes ten slotte als *Argyresthia thuiella* (Pack.), een soort die in Canada voorkomt. De heer A. VAN FRANKENHUYZEN, die geïnteresseerd is in bladmineerders, heeft zich veel moeite gegeven om het een en ander omtrent

de biologie te weten te komen. Gegevens hieromtrent zullen t.z.t. worden gepubliceerd in Entomologische Berichten.

SPHINGIDAE

In oktober ontvingen wij een 10-tal bijna verpoppingsrijpe rupsen van de ligusterpijlstaart, *Sphinx ligustri* L. uit Molenaarsgraaf (Alblasserwaard, Z.H.). De inzender, de gemeente Molenaarsgraaf, vermeldde dat deze rupsen in een plm. 180 m lange en 2 m hoge ligusterhaag om een begraafplaats in grote aantallen optraden en belangrijke schade veroorzaakten door hun vreterij. Op verscheidene plaatsen in de haag was volledige kaalvraat geconstateerd over een lengte van enkele meters. Volgens de inzender was de grond onder de haag bezaaid met grote, zwarte uitwerpselen. Toen men de rupsen op ons verzoek wilde verzamelen om deze aan ons te zenden waren er nog maar kleine aantallen te vinden. De meesten waren waarschijnlijk reeds in de grond gekropen om te verpoppen. Dit massaal optreden van de ligusterpijlstaart is wel bekend (BALACHOWSKY, 1936), maar voor zover wij weten niet in ons land.

HEMIPTERA: CIMICOIDEA; MIRIDAE

Van onze ambtenaar te Aalsmeer ontvingen wij bladeren van wijfjes- en mannetjesvaren afkomstig uit het Thijssepark te Amstelveen, die een verbleking en soms ook wel een verbruining van het blad vertoonden. Op deze bladeren kwamen vele exemplaren van een wants voor die behoort tot de soort *Bryocoris pteridis* (Fallen). Deze wants leeft inderdaad op varensoorten, vooral wijfjes- en mannetjesvaren. Hij komt vooral voor op vochtige, beschaduwde plaatsen waar geen stagnerend water is en wel in hoofdzaak in bronmoerasgebieden. Aangezien deze biotopen in ons land weinig voorkomen en dan nog het meest in het zuiden en oosten van het land, is deze soort ook zeldzaam. Wel kan deze wants, waar hij wordt aangetroffen, talrijk zijn.

ALEYRODOIDEA; ALEYRODIDAE

Van de heer J. WOETS te Naaldwijk ontvingen wij witte vlieg die werd aangetroffen op *Lonicera periclymenum* en *Rubus caesius* in het Staelduinse bos te 's-Gravenzande. Het bleek de soort *Aleyrodes lonicerarum* Wlk. te zijn. Deze polyfage soort, die o.a. leeft op *Fragaria*, *Rubus*, *Oxalis*, *Impatiens* en *Lonicera* is in centraal Europa tamelijk algemeen voorkomend. Wij weten niet of deze witte vlieg uit ons land bekend is, in ieder geval is zij niet gewoon.

COCCOIDEA; COCCIDAE

Begin mei ontvingen wij gras (in hoofdzaak bestaande uit *Poa annua*, *Dactylis glomerata* en *Festuca rubra*) van een gazon in een partikuliere tuin te Loon op Zand (N.Br.) waarop bovengronds grote aantallen opvallende okergele schildluizen voorkwamen. Het bleek de soort *Lecanopsis formicarum* Newst. te zijn. Deze tot de dopluizen (Coccidae) behorende schildluis leeft het grootste deel van zijn leven ondergronds aan de wortels van grassen. De jonge wijfjes komen in het voorjaar bovengronds en klimmen dan op de grasstengels voor de paring. Daarna gaan ze weer naar beneden naar de bovenste bodemlaag en maken daar een losse,

wollige eizak om het gehele lichaam waarin de eieren worden afgezet. Deze soort die in ons land slechts twee maal eerder is waargenomen, nl. te Wageningen en te Rockanje (Z.H.), is verder in Europa bekend uit Engeland, Duitsland, Zwitserland, Tsjechoslowakije en Zuid-Europa (REYNE, 1957).

ERIOCOCCIDAE

Dit jaar trad de schildluis *Gossyparia spuria* (Modeer) op in een rij iepen, *Ulmus* sp., bij een sportveld te Zwolle. Deze zeldzame soort, die hier wel inheems is, kwam talrijk voor. De bomen waren in een minder gunstige conditie en vertoonden taksterfte. Het was ons inziens niet zeker dat deze schildluizen de primaire beschadigers waren. Wij hebben deze soort eerder gevonden in Wageningen (VAN ROSSEM et al., 1968).

PSEUDOCOCCIDAE

Van de heer H. J. VLUG van het I.P.O. te Wageningen ontvingen wij een aantal Pseudococcidae waaronder we de soort *Geococcus coffeae* Green aantreffen. Deze was afkomstig van twee plaatsen nl. van een kwekerij te Aalsmeer, waar ze werd gevonden op de ondergrondse delen van *Dieffenbachia* sp., *Hedera canariensis*, *Hedera* sp. en *Citrus* sp. en van de Hortus botanicus der V.U. te Amsterdam op de ondergrondse delen van *Washingtonia filifera*, *Codiaeum variegatum*, *Burbridgea schizocheila*, *Aglaonema modestum*, *Aechmea luddemanniana* en *Gardenia grandiflora*. Nog niet eerder werd vermeld dat deze schildluis door ons ook al in 1967 werd gevonden op *Chamaedorea elegans* in een kas van een kwekerij te Nijmegen. Deze polyfage soort, die voorkomt in vele tropische gebieden in de wereld (WILLIAMS, 1969), werd hiermede voor het eerst in de kassen in ons land aangetroffen en is zover wij weten in Europa nog niet uit kassen bekend.

ACARINA: ACARIDAE

Uit Zevenbergen (N.Br.) ontvingen wij in het begin van januari jonge komkommerplanten waarvan het bladmoes was beschadigd. Deze planten waren geplant in een kas tussen strobalen, dit ter verkrijging van de gewenste broeiwarmte. De relatieve luchtvochtigheid is in dergelijke culturen vooral 's winters zeer hoog. In dit milieu ontwikkelen zich massaal stromijten. Bij zeer talrijk optreden en vaak ook door de broeiwarmte verlaat een groot aantal mijten het oorspronkelijk biotoop en klimmen dan omhoog. Hierdoor verschenen er grote aantallen van deze mijten op de komkommerplanten. Deze mijten bleken in dit geval te behoren tot de soort *Tyrophagus longior* (Gervais). Vele van deze mijten gingen aan het levende plantenweefsel vreten, waardoor overal op het blad kleine gaatjes ontstonden. Over een dergelijk optreden van een andere *Tyrophagus*-soort berichtten wij reeds eerder (VAN ROSSEM et al., 1972).

IXODIDAE

In augustus ontvingen wij teken, die in Weert op een hond waren gevonden. De klacht was, dat ondanks de vele pogingen het dier te zuiveren van deze parasieten, de teken steeds weer talrijk op de hond voorkwamen. Deze teken bleken te behoren tot de soort *Rhipicephalus sanguineus* (Latr.), "the kennel tick", zoals

hij in de literatuur wordt vermeld. Het bleek dat de eigenaar van de hond in het najaar van 1971 een schapenwollen Marokkaans tapijt had gekocht bij een groot-handelsbedrijf. Kort na de aanschaf van dit tapijt kreeg de hond last van deze teken, waarbij het wel zeer waarschijnlijk leek, dat deze met het betreffende tapijt waren binnengehaald. Genoemde teek is in ons land voor zover wij kunnen nagaan nog niet eerder gevonden. Wel zijn er incidentele vondsten bekend uit Denemarken en Duitsland (WINDING and HAARLØV, 1968; ZUMPF, 1944); deze hadden betrekking op onopzettelijke invoer van deze diertjes door import van honden uit tropische landen. *R. sanguineus* (Latr.) heeft een wereldwijde verspreiding, maar schijnt het meest voor te komen in Afrika en in de landen van het Midden-Oosten. De belangrijkste waard is de hond, maar hij wordt ook wel op andere zoogdieren gevonden, de mens hierbij niet uitgezonderd. Gezien het feit dat van deze teek bekend is, dat hij verschillende ziekten kan overbrengen, was het wel gewenst dat de in Weert gevonden populatie werd uitgeroeid. Er is geadviseerd de hond te behandelen met een rotenon bevattend lotion of stuifpoeder en de kamers waar de hond zich regelmatig ophoudt en ook het tapijt met een huishoudinsecticide dat lindaan bevat.

CRUSTACEA: ISOPODA; PORCELLIONIDAE

Uit Aalsmeer ontvingen wij kleine pissebedden, die in grote aantallen voorkwamen in een orchideeënkas. Met de ons beschikbare literatuur konden wij de soort niet vaststellen. Dr. L. B. HOLTHUIS determineerde deze pissebed voor ons als *Nagurus cristatus* (Dollfus), een soort, die in de tropen wijd verspreid voorkomt, zowel in de oude als in de nieuwe wereld. Deze pissebed was in ons land drie maal eerder gevonden en wel in kassen te Amsterdam, Delft en Rotterdam. In geen van deze gevallen was het optreden massaal (schriftelijke mededeling, HOLTHUIS).

Regelmatig worden wij betrokken bij het massaal optreden van pissebedden in huizen en gebouwen. In de meeste gevallen betreft dit de soorten *Porcellio scaber* Latr. en *Porcellionides pruinosus* (Brandt). Wij hebben de indruk dat dit verschijnsel de laatste jaren toeneemt. In vele gevallen blijkt de verklaring voor deze pissebeddeninvasie te vinden te zijn in de aanwezigheid van een mest- of afvalhoop in de onmiddellijke nabijheid. Ook kan een slechte fundering van huizen, waarbij bijv. een betonvloer direkt op de grond is gelegd zonder kruipkelder, een oorzaak zijn van het optreden van grote aantallen pissebedden. De muren worden dan zeer vochtig en de pissebedden leven mogelijk van optredende schimmels, plaksel van het behang e.d. Wij zijn echter geconfronteerd met enkele gevallen van massaal voorkomen van pissebedden in woningen in de duinen, waarvoor geen afdoende verklaring werd gevonden, o.a. dit jaar te Katwijk (*Porcellio scaber* Latr.) en te Noordwijk. In deze gevallen werd o.a. gemeld dat men grote kolonies pissebedden 's avonds over terrassen en verkeerswegen zag trekken. Bij een onderzoek ter plaatse en aan de hand van een publikatie over de activiteit van de pissebed *Porcellio scaber* Latr. in een duinterrein (DEN BOER, 1961) kon de oorzaak van het verschijnsel niet worden vastgesteld.

SUMMARY

A review is given of some insects and other Arthropods causing trouble or damage in the Netherlands in 1972. The gall midge *Thomasiniana crataegi* Barnes and the moth *Argyresthia thuiella* (Pack.) were met with for the first time in the country.

In glasshouses a new infestation occurred of the coccid *Geococcus coffeae* Green.

"The kennel tick", *Rhipicephalus sanguineus* (Latr.) was found attacking a dog.

The springtail *Onychiurus armatus* (Tullb.) and the mite *Tyrophagus longior* Gervais caused damage to respectively sugarbeet seedlings and plants of cucumber as a result of certain cultural conditions of the crops.

The woodlouse *Porcellio scaber* Latr. occurred in great numbers in the neighbourhood of houses in the dunes.

Literatuur

- BALACHOWSKY, A. & L. MESNIL, 1936. Les insectes nuisibles aux plantes cultivées 2: 1488—1489, Paris.
- BENTINCK, G. A. Graaf en A. DIAKONOFF, 1968. De Nederlandse Bladrollers (Tortricidae). *Monografieën Ned. ent. Ver.* 3: 42.
- BOER, P. J. DEN, 1961. The ecological significance of activity patterns in the woodlouse *Porcellio scaber* Latr. *Archs néerl. Zool.* 14: 283—409.
- DURRANT, J. H., 1923. A moth from Saint Helena in Britain. *Proc. ent. Soc. Lond.* 1—2: XVII in *Trans. ent. Soc. Lond.* 1923—1924.
- FRIESE, G., 1969. Beiträge zur Insekten-Fauna der DDR: Lepidoptera — Argyresthiidae. *Beitr. Ent.* 19: 693—752.
- HEUNGENS, A. & E. VAN DAELE, 1969. Nieuwe parasieten in de Gentse sierplantenteelt. *Med. Rijksfac. Landb.wet. Gent* 34: 119—123.
- KÜTHE, K. & K. KRÄMER, 1959. Auftreten von *Thomasiniana crataegi* Barnes (Weissdorn-zweigalmücke) an Weissdorn. *Anz. Schädlingsk.* 32: 40—41.
- POETEREN, N. VAN, 1941. Verslag over de werkzaamheden van den Plantenziektenkundigen Dienst in het jaar 1940: 22.
- REYNE, A., 1957. Ned. schildluizen. *Wetensch. Med. kon. ned. natb. Ver.* 22: 16.
- ROSSEM, G. VAN, H. C. BURGER & C. F. VAN DE BUND, 1960. Verslag over het optreden van enige schadelijke insecten in het jaar 1959. *Ent. Ber., Amst.* 20: 124.
- , 1966. Schadelijke Insekten in 1965. *Ent. Ber., Amst.* 26: 175.
- , 1968. Schadelijke Insekten in 1967. *Ent. Ber., Amst.* 28: 208.
- , 1972. Schadelijke Insekten in 1971. *Ent. Ber., Amst.* 32: 198 en 199—200.
- SILVER, G. T., 1957. Separation of the species of arborvitae leaf miners in New Brunswick. *Can. Ent.* 89: 97—107.
- , 1957. Studies on the arborvitae leaf miners in New Brunswick. *Can. Ent.* 89: 171—182.
- WICHMANN, H. E., 1955. Im europäischen Grossraum eingeschleppte Borkenkäfer. *Z. angew. Ent.* 37: 103.
- WILLIAMS, D. J., 1969. A revision of the genus *Geococcus* Green. *Bull. ent. Res.* 59: 505—517.
- WINDING, O. & N. HAARLØV, 1968. Accidental Introduction into Denmark from Sudan of The Kennel Tick (*Rhipicephalus sanguineus* (Latr. 1806)). *Nord. VetMed.* 20: 284—285.
- WOLFF, N. L., 1953. Sommerfuglelarver importeret med bananer. *Ent. Meddr* 26 (6): 512—521.
- ZUMPF, F., 1944. Die Hundezecke in Deutschland. *Desinfekt. Schädl.Bekämpf.* 36: 7—9.